

J. JUODAGALVIS

EKOLOGINIS AUKLĖJIMAS SOCIALISTINĖJE VISUOMENĖJE

Visuomenės ir gamtos santykis dabartiniu žmonijos raidos etapu tapo itin aktualia visuomenine problema. Visuomenės veikla, sąlygojama mokslo bei technikos revoliucijos, palietė visas biosferos sritis ir, net išėjo už jos ribų. Kita vertus, vis akivaizdžiau reiškiasi žmonijos egzistavimo priklausomybė nuo gamtos dėsnų, jos išteklių. Ekologijos problemos tapo globalinės, reikalingos nedelsiamo sprendimo. Jos neatskiriamos nuo kovos už taiką ir nusiginklavimą. Šios problemos drauge yra ir ideologinės kovos objektas.

„Ekologijos“ sąvoką 1869 m. pritaikė moksle vokiečių biologas E. Hėkelis. Ši sąvoka reiškė, kad kalbama apie įvairių lygių organizmų sistemų organizaciją ir funkcionavimą. Dabartinė ekologija nagrinėja taip pat žmogaus ir biosferos sąveiką¹. Todėl dažnai dar vartojama ir „socialinės ekologijos“ sąvoka, reiškianti mokslą apie socialinius visuomenės ir gamtos ryšių mechanizmus. Kai kurie autoriai dabartinę ekologiją apibūdina kaip sudėtingą tarpdalykinį mokslinį praktinį kompleksą, liečiantį iš esmės visas gamtos ir visuomenės pažinimo sritis, visuomeninę gamybinę žmonių veiklą². Socialinės ekologijos paskirtis — atskleisti dėsnius sistemoje „visuomenė — gamta“ ir pateikti rekomendacijas šios sistemos funkcionavimui optimizuoti. Šiame straipsnyje sąvoka „ekologija“ vartojama ne biologine, o socialine prasme.

Į mokslo terminiją jau įtraukta ir „ekologinės sąmonės“ sąvoka. An-tai A. Žirickis pažymi, kad pastaruoju metu jau formuojasi naujas sąmonės tipas, kurį būtų galima pavadinti „ekologine sąmone“³. Ji egzistuoja ir kaip buitinė sąmonė, ir kaip teorijos, įvairios politinės doktrinos. Ekologinė sąmonė — tai dalis visuomeninės ir individualios sąmonės su jai būdingu empiriniu ir teoriniu lygmeniu. Ekologinės sąmonės elementai yra įvairios žinios, įsitikinimai ir įgūdžiai žmogaus ir gamtos sąveikos srityje⁴. O G. Gudožnikas ir V. Jelisejeva, analizuodami kapitalistinių šalių

¹ Большая советская энциклопедия.— М., 1978, т. 29, с. 596.

² Зг.: Казначеев В. П., Яншин А. Л. Научно-технический прогресс, экология и экологическое образование.— В кн.: Проблемы природоохранного образования и воспитания. М., 1982, с. 7.

³ Жирицкий А. К. Плата за безответственность.— М., 1979, с. 5—6.

⁴ Галева А. М. Экономическое образование и воспитание: проблемы, решения.— В кн.: Город, природа, человек. М., 1982, с. 8.

darbininkų judėjimą, nurodo, jog dabar ekologinė darbo žmonių sąmonė, kaip visuomeninės sąmonės forma, yra atsiradimo, formavimosi, kristalizacijos stadijoje. Ekologinę sąmonę jie nusako kaip jausmų, išgyvenimų, vaizdinių, vertybinių orientacijų ir sąvokų sistemą, kurioje atsispindi visuomeninės būties procesai, susiformuojantys visuomenės ir gamtos sąveikoje⁵.

Ekologinė sąmonė (nors jos samprata filosofijoje dar nenusistovėjusi) mūsų laikais jau yra masiškas, realus reiškinys. Ekologinę sąmonę (teorinio lygmens) galima apibūdinti kaip mokslinį visuomenės ryšio su biosferos dabartimi ir ateitimi atspindėjimą, visapusiškai suvokiamą būtinumą harmonizuoti visuomenės ir gamtos santykius dabartinės ir būsimųjų kartų labui.

MTR poveikyje vis akivaizdžiau suvokiamas poreikis diegti tarybiniam žmonių sąmonės pasaulėžiūrą, aiškinti jiems visuomenės ir gamtos vienybę, jų ekologinį ryšį, socialinį šių savitarpio santykių sąlygotumą. Akivaizdesnis poreikis siekti aiškaus supratimo kaip svarbu harmonizuoti žmogaus ir gamtos santykius, plėtoti ir tobulinti visų gyventojų ekologinį švietimą ir auklėjimą, formuoti ekologinę mąstyseną ir sąmonę, ugdyti kiekvieno asmeninę atsakomybę dėl savo veiksmų gamtoje.

Buržuaziniai ideologai aiškina, jog dabartinė padėtis ekologijoje yra technikos ir ekonomikos pažangos padarinys. Marksizmas įrodo, kad visuomenės ir gamtos vienybės pažeidimų svarbiausia priežastis — antagoništiniai visuomeniniai santykiai. Grobuoniški kapitalistiniai santykiai žmonių sąmonėje formuoja abejingumą gamtai. Kaip nurodė K. Marksas, pelno vaikymusi pagrįsta gamyba „sukuria gamtinių ir žmoniškųjų savybių visuotinio išnaudojimo sistemą <...>. Tik esant kapitalizmui gamta tampa viso labo tik reikmeniu žmogui, tik naudingumu daiktui <...>“⁶.

Stichiškai panaudodamas gamtos resursus, kapitalas neišvengiamai veda į žmogaus susvetimėjimą gamtai, jos išteklių išgrobstymą, į ekologinę krizę. „Kapitalizmas,— rašė V. Leninas,— sukuria stambiają gamybą, konkurenciją, kurioms esant prasideda žemės gamybinių jėgų išgrobstymas“⁷.

Trumparegiškai, savanaudiškai eikvodamos gamtos turtus, kapitalistinės monopolijos daug kur pasaulyje sukelia pavojingus ekologinės pušiausvyros pažeidimus. 1969 m. gegužės 26 d. SNO generalinis sekretorius U Tanas pareiškė, jog pirmą kartą žmonijos istorijoje susiformavo aštri žmogaus ir aplinkos santykių krizė⁸. Dėl chaotiškos žmonių veiklos biosferoje ryškėja tokios globalinės anomalijos, kaip vandenių užteršimas, gėlo vandens, neatsikuriančių energetinių ir žaliavos išteklių, miškų

⁵ Гудожник Г. С., Елисеєва В. С. Экологическая проблема и рабочее движение.— Научный коммунизм, 1983, № 1, с. 100.

⁶ Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд., т. 46, ч. 1, с. 386—387.

⁷ Ленин В. Пилнас raštų rinkinys, t. 7, p. 111.

⁸ Tiesa, 1981 m. birželio 4 d.

plotų mažėjimas, žalingų medžiagų atmosferoje kaupimasis, dirvožemio degradacija ir t. t.⁹ „Tiesą sakant,— pabrėžia Prancūzijos gamtos apsaugos draugijų federacijos prezidentas prof. Pjeras Agesas,— dėl ekonomikos augimo kapitalistinėje sistemoje nekreipiama dėmesio į ekologinius reikalavimus, ir tai galima pavadinti dezekonomija“¹⁰. Tokie gamtinės aplinkos pusiausvyrų pažeidimai neigiamai veikia tiek visuomeninę gamybą, tiek ir žmonių fizinę bei psichinę sveikatą. Todėl ekologinės problemos įgyja ryškų socialinį, politinį ir ideologinį pobūdį.

Dabartiniu etapu buržuazinės valstybės yra priverstos daryti kai kurių žygių gamtos apsaugai. Visuomenei reikalaujant, taip pat reklamos, propagandos, biznio tikslais saugomi atskiri landsaftai, ribojamas aplinkos teršimas ir pan. Tačiau tikrasis buržuazinių vyriausybių ekologinės politikos tikslas — užtikrinti monopolijoms didelius pelnus, ir dėl to pelno vaikymasis gamtos apsaugos interesus neišvengiamai nustumia į antrąją vietą.

Antai JAV, spaudžiant plačiajai visuomenei, 7-ajame ir 8-ajame dešimtmetyje, buvo priimti kai kurie gamtos apsaugos įstatymai. Tačiau jų realizavimas iš karto susidūrė su atkakliu monopolijų pasipriešinimu. Nuo 1977 m. prezidento D. Karterio administracija sustabdė arba atidėjo 5—10 metų laikotarpiui reikšmingas priemones kovai su oro, vandens teršimu ir kt. Tuometinis valstybės sekretorius E. Maskis tiesiai pareiškė, kad gamta aukojama energiją teikiančioms kompanijoms¹¹. Tokią pat politiką vykdo ir R. Reigano administracija. Analogiška padėtis ir kitose Vakarų šalyse. Kapitalizmo sąlygomis nėra galimybių visiškai išspręsti ekologines problemas. Ekologinė krizė yra antagonizmo tarp monopolijų ir visuomenės interesų padarinys, tai vienas iš bendrosios kapitalizmo krizės elementų. Kapitalizmas — tai visuomenė, neturinti ateities ne tik socialine, politine, dorovine, bet ir ekologine prasme.

Socializmas sudaro objektyvias prielaidas kryptingai reguliuoti ir optimizuoti žmogaus santykius su jį supančia gamta. Todėl socialistinė visuomenė vykdo aktyvią ekologinę politiką: diegiami nauji aplinkos apsaugos metodai, kitos profilaktinės priemonės, taisombs praecityje padarytos klaidos, ugdoma mokslinė pasaulėžiūra, meilė gamtai.

TSKP ir Tarybų valstybės ekologinė politika — tai ypatinga veiklos kryptis visuomenės ir gamtos santykių srityje. Tai kompleksas moksliskai pagrįstų priemonių ekologiškai tobulinant gamybos technologiją, racionaliai naudojant gamtos išteklius, ugdant visų gyventojų ekologinę kultūrą. Mūsų šalyje ekologine politika išreiškiamas materialinio ir dvasinio visuomenės gyvenimo vystymosi poreikis. Direktyviniuose TSKP dokumentuose, TSRS Konstitucijoje ir gamtosaugos įstatymuose įtvirtinti pagrindiniai ekologinės politikos principai: gamtos dėsnių pažinimas ir praktinis jų taikymas dabartinės ir būsimųjų kartų sveikatos ir gerovės

⁹ Žr.: *Budnikowski A. Aerozole — zhubą dla ziemi? — Aura. Ochrona srodowiska czlowieka. — Kraków, 1982, Nr. 11, s. 16—18.*

¹⁰ *Агесс П. Ключи к экологии. — М., 1982, с. 77.*

¹¹ *США. Экономика, политика, идеология. — М., 1981, № 2, с. 80—81.*

labai; racionalus gamtos išteklių naudojimas ir turtinimas, visų mūsų visuomenės narių jautraus, šeiminingo požiūrio į gamtą ugdymas. Į tai mus orientuoja ir TSKP XXVI suvažiavimo nuostata: „Plačiau įtraukti visuomenę į gamtos apsaugą“¹².

Reikia pažymėti, kad dėl kai kurių objektyvių ir subjektyvių priežasčių ne visada buvo laikomasi ekologinių normų. Kokybiškai naujas ekologinės politikos ir socialistinio gamtos naudojimo etapas prasidėjo nuo TSKP XXIV suvažiavimo (1971 m.), kuris iškelė uždavinį organiškai derinti MTR laimėjimus su socialistinio ūkio pranašumais, glaudžiai siejant ekologines problemas su visuomenės ir gamtos sąveikos optimizavimu. „Igyvendinant mokslo ir technikos pažangos spartinimo priemones, reikia padaryti visa, kad ji derintųsi su šeimininga pažiūra į gamtos išteklius, netaptų pavojingo oro ir vandens užteršimo, žemės alinimo šaltinių. Ne tik mes, bet ir ateinančios kartos privalo turėti galimybę naudotis visomis gėrybėmis, kurias teikia puiki mūsų Tėvynės gamta“¹³.

Brandaus socializmo sąlygomis gamtos apsauga tapo vienas iš pagrindinių, permanentinių Komunistų partijos ir vyriausybės politikos uždavinių, o ekologinei politikai suteiktas visuotinės partinės, visos liaudies mastas, konstitucinės garantijos. Kaip tik dėl koordinuotų pastangų pavyko stabilizuoti ir net sumažinti biosferos taršą, nors kai kuriuose miestuose ir pramonės centruose, taip pat pagal tam tikrus gamtos apsaugos komponentus aplinkos būklė gerėja pernelyg lėtai¹⁴.

Ekologinė TSKP ir Tarybinės valstybės politika yra pagrindas organizuoti ekologinį visuomenės auklėjimą, formuoti ekologinę kultūrą.

Ekologinė kultūra čia suprantama kaip socialistinio žmonių santykio su gamta kultūra. Tai ypatinga kultūros atmaina, dvasinės ir praktinės veiklos bei santykių būdas, užtikrinantis darbo žmonių interesų atspindėjimą, įtvirtinimą ir realizavimą. Tai ekologinių žinių, mokėjimo, vertybinių orientacijų ir įgūdžių formavimas visuomenei tiesiogiai dalyvaujant gamtos apsaugos programose.

Brandus socializmas gamybos, buities, poilsio, švietimo ekologizavimo srityse (individualiai ir visuomeniškai) turi reikštis kaip neatskiriama esminis dvasinio gyvenimo principas, kaip elgesio norma. Individo, pareigūno, kolektyvo deramu ekologinio kultūringumo lygiu galima laikyti tik tokius su aplinka santykius, kurie tiesiogiai reiškiasi kaip gamtos gėrybių tausojimas. Pavyzdžiui, daugelyje gamybos šakų turi būti laikomasi principo — kuo mažiau atliekų, tuo aukštesnė įmonės, jos darbuotojų gamybos ir ekologinė kultūra. O tokie negatyvūs atskirų asmenų poelgiai, kaip brakonieravimas, kiti gamtos apsaugos įstatymų pažeidimai gali būti traktuojami tik kaip antisocialistiniai, t. y. susiję su privačiašavininkiška psichologija, žema ekologine kultūra, dorove ir pan.

¹² TSKP XXVI suvažiavimo medžiaga. — V., 1981, p. 189.

¹³ TSKP XXIV suvažiavimo medžiaga. — V., 1971, p. 52.

¹⁴ Žr.: Коммунист, 1982, № 14, c. 35.

Visuomeninė gamybos priemonių ir gamtos turtų nuosavybė, planingas ūkininkavimas — tai objektyvus pagrindas visuomenės santykiams su gyvenama aplinka optimizuoti, gamtai saugoti. Gamtos apsauga yra sąmoninga žmonių veikla, kurios tikslas — gamtinių sąlygų išsaugojimas, atkūrimas ir praturtinimas. Tarybų Sąjungoje įstatymų saugomi visi biosferos komponentai: dirva, žemės gelmės, vandenys, miškai, kiti želdiniai, žvėrys ir paukščiai, žuvis, landsaftai, gamtos paminklai, kurortinės vietos, rezervatai, draustiniai, atmosferos oras¹⁵.

Ekologinės sąmonės formavimas yra vienas svarbiausių būdų organizuojant visuomenės santykius su gamta. Šiuolaikinė globalinė ir nacionalinė situacija, socializmo paskirtis ir realūs jo laimėjimai, sukurti ir tobulinami įstatymai leidžia tikėtis, kad visi tarybiniai žmonės teisingai suvoks savo paskirtį, vietą ir vaidmenį gamtoje, atsakomybę už savo veiklą biosferai.

Reikia pažymėti, kad ekologines problemas visuomenė suvokia ne taip greitai, kaip kad greitai keičiasi materialiosios gyvenimo sąlygos. Pažangiausių mokslo ir visuomenės atstovų ekologinė sąmonė ne iš karto tampa visų visuomenės narių sąmone. O pažiūrose į gamtą ypač stipri inercijos jėga. Pavyzdžiui, J. Minkevičius konstatuoja, kad „dar didelė visuomenės dalis, įvairių gamybos barų ir profesijų žmonės, įvairios instancijos (kompetentingos ir atsakingos tų problemų sprendime) net ne visai supranta susidariusią situaciją, jos perspektyvas, kylančias problemas. Kai vyksta industrializavimas, urbanizavimas, technizavimas, gamtos atžvilgiu dar vyrauja vienpusė pragmatinė pažiūra bei utilitariniai interesai“¹⁶. Tokia situacija reikalauja ypač tikslingo, planingo visuomenės ekologiško švietimo ir auklėjimo.

Mokslinėje literatūroje reiškiamą nuomonę, kad ekologinis auklėjimas darosi atskira komunistinio auklėjimo kryptimi¹⁷. Matyt, teisesni tie autoriai, kurie ekologinį auklėjimą laiko ne atskira kryptimi, o organišką komunistinio auklėjimo dalimi¹⁸. Iš tiesų ekologinis švietimas ir auklėjimas papildo ir praturtina mokslinės pasaulėžiūros formavimąsi, darbinį, dorovinį, patriotinį, estetinį ir kt. auklėjimą. Komunistinis auklėjimas be aiškaus ekologinio kryptingumo būtų nevisapusiškas. Todėl manau, kad ekologinio auklėjimo uždavinius, kaip sudėtinę komunistinio auklėjimo dalį, būtų tikslinga atspindėti ir naujoje TSKP Programos redakcijoje.

¹⁵ Žr.: Lietuvos TSR Konstitucija ir aktualūs socialistinio valstybingumo, teisės ir teisės mokslų vystymo klausimai respublikoje.— V., 1979, p. 121—122.

¹⁶ Minkevičius J. Mokslo ir technikos revoliucija: procesas ir problemos.— V., 1979, p. 51.

¹⁷ Žr.: Липицкий В. С. Социальная экология и коммунистическое воспитание.— Философские науки, 1975, № 5, с. 33—39; Липицкий В. С. Человек, природа, воспитание.— М., 1977, с. 14.

¹⁸ Галева А. М. Экологическое образование и воспитание: проблемы, решения.— В кн.: Город, природа, человек.— М., 1982, с. 50—62; Есина Т. А., Ковалев А. М. Место экологической проблематики в теории научного коммунизма.— Теория научного коммунизма. Вестник Московского университета, 1979, № 2, с. 51.

Ekologinio visuomenės švietimo ir auklėjimo procesas mūsų šalyje vyksta dviem kompleksinėm formom — per valstybines įstaigas ir visuomenines organizacijas. Valstybinių įstaigų kompleksas yra visų rūšių tarybinė mokykla, užmokyklinės įstaigos — klubai, muziejai, draustiniai, nacionaliniai parkai. Didelis vaidmuo ekologiškai auklėjant visuomenę tenka visoms masinės informacijos priemonėms. Iš visuomeninių ekologinio auklėjimo organizacijų pirmiausia paminėtina „Žinijos“ draugijos ir Gamtos apsaugos draugijų veikla, taip pat partinio ir komjaunimo mokymo sistema, liaudies universitetai.

Ypač svarbi ekologinio auklėjimo grandis yra mokykla. Ji turi tiesioginę įtaką visai jaunajai kartai, gali suteikti jai ekologinių žinių pagrindus, skiepyti ekologinę dorovę ir kultūrą.

Ekologinis mokymas ir auklėjimas tarybinėje švietimo sistemoje ypač suintensyvėjo nuo 7-ojo dešimtmečio pradžios, kai sąjunginėse respublikose buvo priimti gamtos apsaugos įstatymai (Lietuvos TSR 1959 m. balandžio 22 d.), o ypač, kai buvo priimtas TSKP CK ir TSRS Ministrų Tarybos 1972 m. gruodžio 29 d. nutarimas „Dėl gamtos apsaugos sustiprinimo ir geresnio gamtos išteklių naudojimo“.

Per pastaruosius keliolika metų bendrojo lavinimo mokyklose įvestos apžvalginės pamokos apie gamtos apsaugą, plečiamas šia linkme ir užklasinis darbas. Biologijos mokslinio profilio mokymo įstaigose dėstomas gamtos apsaugos kursas (vidutiniškai 20 val.). Inžinerinių institutų studentai privalo savo diplominiuose darbuose atsižvelgti į projektų ekologinį pagrindimą. Ekologinio auklėjimo elementai diegiami visuomeninių profesijų fakultetu, studentų statybos būrių praktinėje veikloje. Stiprėja gamtos apsaugos švietimas ir ekologinis auklėjimas profesinio techninio mokymo sistemoje.

Bendrojo lavinimo mokyklų praktikoje ypač vertinga ekologinio auklėjimo organizavimo forma — mokyklinės girininkijos. Tai ne tik efektyvi mokyklos ryšių su gamyba priemonė, bet ir originali mokinių savarankiškumo, kūrybiškumo organizacija. Kai kurių tyrinėtojų nuomone, mokyklinės girininkijos — „didelis pedagogikos atradimas, <...> nauja, aukščiausia mokyklos priartinimo prie ekologinių gamtos procesų pakopa, leidžianti maksimaliai panaudoti gamtą pedagoginiame darbe“¹⁹.

Mokyklinės girininkijos, suprantama, negali aprėpti visų mokinių, tačiau jų skaičiaus didėjimą reikia laikyti vertu dėmesio ir visokeriopai skatinti. Dabar mūsų šalyje veikia daugiau kaip 9 tūkst. mokyklinių girininkijų, kurioms priklauso 0,5 mln. VII—X(XI) klasių mokinių. Mūsų respublikoje yra apie 300 mokyklinių girininkijų, turinčių daugiau kaip 16 tūkst. narių. Jaunieji miškininkai kasmet pasodina po 300—400 ha miško, atlieka nemažą miško kultūrų auginimo, jaunuolynų ugdymo kirtimų, miško valymo darbą, kurį miško įmonės kasmet įvertina 80—

¹⁹ Благосклонов К. Н. Принципы и методы неформального природоохранного образования школьников.— В кн.: Проблемы природоохранного образования и воспитания. М., 1982, с. 122.

100 tūkst. rub. Tačiau svarbiausia, kad čia jaunoji karta mokosi pažinti miško augmenijos ir gyvūnijos pasaulį, jį puoselėti, saugoti, turtinti ir mylėti.

Dideli tarybinės mokyklos nuopelnai ekologiškai auklėjant ir rengiant kvalifikuotą jaunąją kartą gyvenimui. Tačiau visos jos galimybės dar neišnaudotos. Dar ne visų pakopų ir profilių mokyklose atliekamas sistemingas ekologinis mokymas kaip politechninio mokymo dalis.

Išsivysčiusio socializmo sąlygomis vis daugiau dėmesio skiriama dirbančiųjų ekologinės kultūros ugdymui. Šia linkme plečia savo veiklą visuomeninės organizacijos, darbo kolektyvai. TSKP CK ir TSRS Ministrų Taryba 1978 m. nutarimu „Dėl papildomų priemonių gamtos apsaugai stiprinti ir gamtos ištekliams geriau naudoti“ įpareigojo respublikines gamtos apsaugos draugijas, sąjunginę „Žinijos“ draugiją sustiprinti gamtosaugos propagandą tarp gyventojų²⁰.

Lietuvos TSR „Žinijos“ draugija gerina ekologinį švietimą ir auklėjimą. Gamtosaugą propaguoja daugiau kaip 600 kvalifikuotų lektorių, kasmet perskaitoma apie 4 tūkst. paskaitų įvairiais jos klausimais.

Neblogai ekologinė kultūra ugdoma ir respublikinės Gamtos apsaugos draugijos dėka. Jos gretos išaugo nuo 48 tūkst. narių 1976 m. iki 347 tūkst. narių 1983 m. Šios draugijos 3944 pirminės organizacijos veikia įvairiuose gamybos kolektyvuose, įstaigose, vidurinėse ir aukštosiose mokyklose. Draugija aktyviai reiškiasi gamtos apsaugos liaudies universitetų, jų fakultetų bei filialų veikloje. 1975/76 m.m. gamtos apsaugos liaudies universitetai turėjo 10,8 tūkst., o 1982/83 m.m.— jau 36,5 tūkst. klausytojų. Išpūdingos ir efektyvios esti gamtosaugininkų organizuojamos respublikinės, zoninės, rajoninės parodos. Turtingesnė ir išradingesnė darosi gamtos apsaugos vaizdinė agitacija.

Būtina ir toliau plėsti Gamtos apsaugos draugijos organizacijų vietinę veiklą, plėtoti ją darbo kolektyvuose. Svarbu pasiekti, kad šių organizacijų aktyvistai, liaudies universitetų klausytojai ir savo kolektyvuose aktyvintų ekologinę propagandą ir gamtosaugos kontrolę. Juk ypač aktualu, kad gamybiniuose kolektyvuose kiekvienas darbuotojas drausmingai ir sąmoningai atliktų savo darbą, laikytųsi darbo ir technologinės drausmės. Nuo to, kaip visi bus išsąmoninę ekologines žinias ir suvokę būtinumą laikytis ekologinės kultūros gamyboje ir buityje, priklauso mūsų ekologinės politikos įgyvendinimas. O neretai esti, kad gamtai padaroma žalos ne dėl technologijos netobulumo, o dėl ekologinės kultūros ir atsakomybės stokos. Antai, pažeidęs valymo įrengimų eksploatavimo normas gamybinis susivienijimas „Azotas“ padarė nemaža žalos Jonavos priemiestiniams miškams.

Mano nuomone, ypač būtina nuolat aktyvinti dirbančio gamyboje jaunimo ekologinį švietimą ir auklėjimą, geriau jį propaguoti įmonių kompleksiniuose ir socialinio-ekonominio vystymosi planuose. Beje, šį

²⁰ Зг.: КПСС в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК.— М., 1978, т. 13, с. 296—297.

jaunimą reikėtų reikliau vertinti ir kaip ekologinio auklėjimo objektą, didinti jo vaidmenį, glaudžiau sieti jaunimo ekologinį švietimą su saugumo technikos, darbo apsaugos problemomis, technologine ir darbo drausme, derinti su sportu, turizmu, išvykomis į gamtą ir aktyvia visuomenine veikla gamtos saugos sferoje. Šių klausimų neturėtų išleisti iš akių ir komjaunimo organizacijos.

Brandaus socializmo sąlygomis yra visos objektyvios prielaidos pagerinti mūsų visuomenės ekologinį sąmoningumą, dorovę ir ekologinę kultūrą. K. Marksas sakė, kad „žmogus gyvena gamtos dėka. Tai reiškia, kad gamta yra jo kūnas, su kuriuo žmogus turi pasilikti nuolatinio bendravimo procese, kad nenumirtų“²¹. Anot akademiko L. Kairiūkščio, „sąmoningas žmonių auklėjimas konstruktyvių gamtinės aplinkos kūrimo ir išsaugojimo idėjų dvasia yra labai svarbus veiksnys, žmonijos savigynos priemonė, padedanti atskleisti gamtos neišsenkamas galimybes. Visų mūsų tikslas, kad supanti aplinka duotų kuo daugiau naudos, žadintų gyvenimo džiaugsmą“²². Būtina, kad visi mes su gamta elgtumės kaip sumanūs, rūpestingi šeiminkai ir lygiateisiai partneriai. Juk Žemė — visų namai.

²¹ Маркс К., Энгельс Ф. Соч. 2-е изд., т. 42, с. 92.

²² Kairiūkštis L. Gamtinė aplinka — mūsų visų rūpestis. — Komunistas, 1983, Nr. 2, p. 61.